

METODIKA QO'LLANMA

FIZIK MODELLARDAN FOYDALANIB DARS O'TISH

---

1. DARSNI REJALASHTIRISH

A. Maqsad qo'yish

SMART prinsipi: - Specific (Aniq) - Aniq nima o'rgatiladi? - Measurable (O'lchanadigan) - Natijani qanday o'lchash mumkin? - Achievable (Erishuvchan) - 45 daqiqada amalga oshiriladimi? - Relevant (Tegishli) - O'quv dasturiga mos keladimi? - Time-bound (Vaqt bilan chegaralangan) - Qancha vaqt kerak?

Misol (Rezerford darsi):

Maqsad: O'quvchilar Rezerford tajribasi orqali atom tuzilishini tushunishlari va interaktiv model yordamida alfa zarralarning sochilishini kuzata olishlari.

Kutilgan natija: Dars oxirida 80% o'quvchilar atom tuzilishi haqida to'g'ri tasavvurga ega bo'lishlari.

B. Vaqt taqsimoti

45 daqiqali dars uchun:

0-5 min:	Kirish va motivatsiya	11%
5-15 min:	Nazariy qism	22%
15-35 min:	Amaliy ish (model)	45%
35-42 min:	Mustahkamlash	16%
42-45 min:	Xulosalar, baholash	6%

C. Resurslar tayyorlash

Zarur: - Kompyuter/laptop (har 2-3 o'quvchiga 1 ta) - Projektor yoki interaktiv doska - Model fayllari (offline nusxa) - Dars ishlanma - Ish varaqlari

Qo'shimcha: - Plak lar - Videomateriallar - Qo'shimcha misollar

---

2. DARSNI O'TISH TEXNIKASI

A. Kirish qismi (5 daqiqa)

1. Motivatsiya yaratish:

Usul 1: Savol-javob

O'qituvchi: "Atomni ko'rish mumkinmi?"

O'quvchilar: "Yo'q..."

O'qituvchi: "Lekin biz uni o'rganishimiz mumkin! Qanday?"

Usul 2: Hayotiy misol

"Telefoningiz qanday ishlaydi? Ekran, batareya, chiplar - bularning barchasi atomlardan tuzilgan. Bugun biz atom ichiga 'kirib' ko'ramiz!"

Usul 3: Tarixiy lavha

"100 yil oldin hech kim atomning ichida nima borligini bilmas edi. Keyin bir olim ajoyib tajriba o'tkazdi..."

2. Darsning maqsadini aytish: - Nimani o'rganamiz? - Nima uchun bu muhim? - Qanday natijaga erishamiz?

B. Nazariy qism (10 daqiqa)

Effektiv tushuntirish usullari:

1. "Sodda tildan murakkabga" prinsipi:

Bosqich 1: Oddiy tasavvur

"Atom - kichkina qattiq to'pcha, shundaymi?"

Bosqich 2: Aniqlashtirish

"Yo'q, aslida atom asosan bo'sh joy!"

Bosqich 3: Chuqur tushunish

"Markazda kichik yadro, atrofida elektronlar..."

2. Vizual materiallar: - Rasmlar ko'rsatish - Sxemalar chizish - Animatsiyalar (agar mavjud bo'lsa)

3. Analogiyalar:

"Atom - futbol maydoniga o'xshaydi.

Yadro - markazdagi to'p (kichkina)

Elektronlar - maydon atrofidagi tamashabinlar"

C. Amaliy qism (20 daqiqa)

Guruh ishlari tashkil etish:

1. Guruh tuzish (2 daqiqa): - 3-4 kishilik guruhlar - Har bir guruhda turli darajadagi o'quvchilar - Har bir guruhga rol berish: * Rahbar (kompyuterni boshqaradi) * Yozuvchi (natijalarni yozadi) * Tahlilchi (natijalarni tushuntiradi) * Nazoratchi (vaqtni kuzatadi)

2. Topshiriq berish (3 daqiqa):

O'qituvchi: "Har bir guruh 3 ta tajriba o'tkazadi:

1. Standart sozlamalar bilan
2. Tezlikni o'zgartirish
3. Masofani o'zgartirish

Har bir tajribadan keyin natijani yozasizlar."

3. Model bilan ishlash (12 daqiqa):

O'qituvchining roli: - Guruhlar orasida yurib monitoring qilish - Qiynalayotganlarga yordam berish - Savollarga javob berish - Vaqtni eslatib turish

Ko'p uchraydigan muammolar va yechimlar:

Muammo	Yechim
Model ishlamayapti	Sahifani yangilash (F5)
Nima qilishni bilmayapti	Ko'rsatma berish, misol ko'rsatish
Juda tez tugatdi	Qo'shimcha topshiriq berish
Vaqt yetmayapti	Muhim qismga e'tibor qaratish

4. Natijalarni muhokama qilish (3 daqiqa):

O'qituvchi: "Birinchi guruh, nimani topdingiz?"

Guruh: "Tezlik oshganda, kam zarra qaytadi"

O'qituvchi: "Zo'r! Nima uchun?"

D. Mustahkamlash (7 daqiqa)

Faol usullar:

1. **"Tushuntir do'stingga":** - O'quvchilar juft bo'lib ishlaydi - Biri - o'qituvchi, ikkinchisi - o'quvchi - Mavzuni bir-biriga tushuntirishadi
2. **"Bir daqiqada yoz":** - 1 daqiqada mavzuni qisqacha yozish - Eng muhim 3 narsani tanlash - Sinf bilan bo'lishish
3. **"Savol yaratish":** - Har bir guruh 2 ta qiyin savol o'ylab topadi - Boshqa guruhlariga beradi - Javoblarni muhokama qiladi
4. **Quiz/Test:** - Tez test (5-10 savol) - Kahoot yoki Google Forms - Darhol natija ko'rish

E. Yakunlash (3 daqiqa)

1. **Xulosalar:** - Bugun nima o'rgandik? - Eng muhim 3 narsa? - Qayerda qo'llash mumkin?

2. Uyga vazifa: - Aniq va tushunarli - Turli darajada (oddiy, o'rta, qiyin) - Ijodiy komponent bor

3. Baholash: - Guruhlarni baholash - Faol o'quvchilarni rag'batlantirish - Konstruktiv fikr bildirish

---

3. TURLI XILDAGI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH

A. Qabul qilish darajasiga ko'ra

1. Vizual o'quvchilar (ko'rish orqali): - Ko'proq rasm, sxema ko'rsating
- Rangli markerlarda foydalaning - Modeldagi animatsiyalarga e'tibor bering

2. Audial o'quvchilar (eshitish orqali): - Batafsil og'zaki tushuntiring - Audio materiallar qo'shing - Guruh muhokamalarini tashkil eting

3. Kinestetik o'quvchilar (amaliy faoliyat): - Ko'proq amaliy ishlar bering - O'zlari model bilan ishlashiga ruxsat bering - Harakatli o'yinlar qo'shing

B. Bilim darajasiga ko'ra

1. Kuchli o'quvchilar:

Topshiriq:

- Qo'shimcha murakkab masalalar
- Tadqiqot vazifalari
- Boshqalarga yordam berish
- Kreativ loyihalar

2. O'rtacha o'quvchilar:

Topshiriq:

- Standart vazifalar
- Guruh ishida faol ishtirok
- Bosqichma-bosqich ko'rsatmalar

3. Qiynalayotgan o'quvchilar:

Yordam:

- Alohida qo'llab-quvvatlash
  - Oddiy tildan foydalanish
  - Ko'proq vaqt berish
  - Qadamma-qadam ko'rsatma
-

4. TEXNOLOGIYADAN SAMARALI FOYDALANISH

A. Kompyuter sinfida dars

Optimal jihozlanish:

Projektor / Interaktiv doska
(O'qituvchi)

(Guruh1) (Guruh2) (Guruh3)

(Guruh4) (Guruh5) (Guruh6)

Qoidalar: - Har bir guruh bitta kompyuterda ishlaydi - O'qituvchi boshqa saytlarni bloklaydi - Aniq vaqt chegarasi belgilanadi

B. Proyektor bilan dars

Agar kompyuter kam bo'lsa:

Strategiya:

1. O'qituvchi proyektorda ko'rsatadi (10 min)
2. 2-3 guruh navbatma-navbat ishlaydi (15 min)
3. Boshqalar ish varaqlarini to'ldiradi
4. Barchasi natijalarni muhokama qiladi (10 min)

C. Texnik muammolarni oldini olish

Darsdan oldin: - Barcha kompyuterlarni yoqib tekshiring - Modelni har birida oching - Internet aloqasini tekshiring (agar kerak bo'lsa) - Zaxira noutbuk tayyorlang

Dars paytida: - Modelning offline nusxasini saqlang - Proyektor orqali ko'rsatishga tayyor bo'ling - Qog'oz materiallar tayyorlang

---

5. BAHOLASH TIZIMLARI

A. Formativ baholash (jarayon davomida)

1. Kuzatish:

Nazorat qilish nima:

Guruhda kim faol?

Kim model bilan to'g'ri ishlayapti?

Kim yordam berayapti?

Kim yordamga muhtoj?

2. Savol-javob:

Dars davomida:

- Har 5-7 daqiqada savol bering
- Turli darajadagi savolar
- Barcha o'quvchilarga imkoniyat bering

3. Ish varaqalari:

Tekshirish:

- Natijalar to'g'rimi?
- Xulosalar chiqariladimi?
- Grafiklar to'g'rimi?

B. Summativ baholash (yakuniy)

1. Test (30%):

Struktura:

- Oddiy savollar (10 ball)
- Chuqur tushunish (10 ball)
- Hisoblashlar (10 ball)

2. Amaliy ish (40%):

Baholash mezonlari:

- Model bilan ishlash (15 ball)
- Natijalarni yozish (10 ball)
- Tahlil qilish (15 ball)

3. Uyga vazifa (30%):

Tekshirish:

- To'liqlik (10 ball)
- To'g'rilik (10 ball)
- Kreativlik (10 ball)

C. Baholash jadvali

Ko'rsatkich	Ball	Tavsif
A'lo (5)	90-100	Mukammal
Yaxshi (4)	75-89	Yaxshi biladi
Qoniqarli(3)	60-74	O'rtacha
Qoniqarsiz(2)	0-59	Yaxshilash

6. TESKARI ALOQA VA TAKOMILLASHTIRISH

A. O'quvchilardan fikr olish

Dars oxirida (1-2 daqiqa):

"Exit Ticket" - Chiqish bileti

3 savol:

1. Bugun nima yangi bilib oldingiz?
2. Nima qiyin bo'ldi?
3. Yana nima o'rganishni xohlaysiz?

Onlayn so'rovnoma: - Google Forms - Telegram bot - QR kod orqali

B. Hamkasblar bilan fikr almashish

Darsdan keyin:

O'zingizga savol:

- Maqsadga erishildimi?
- Vaqt yetdimi?
- O'quvchilar qiziqishmi?
- Texnologiya yordam berdimi?
- Nima o'zgartirish kerak?

Yozib qo'yish: - Nima yaxshi bo'ldi? - Nima yaxshilash mumkin? - Keyingi safar nima qilish kerak?

C. Doimiy takomillashtirish

Har oy: - O'quvchilar natijalarini tahlil qiling - Qiyin mavzularni aniqlang
- Yangi usullarni sinab ko'ring

Har chorak: - Yangi materiallar to'plang - Modellarni yangilang - Hamkasblar tajribasini o'rganing

Har yil: - O'quv dasturini qayta ko'rib chiqing - Texnologik yangilanishlar kiriting - To'liq tahlil o'tkazing

---

7. UMUMIY TAVSIYALAR

QIL:

1. **Bo'sh vaqt qoldiring:**
  - Kutilmagan holatlar uchun
  - Savollarga javob berish uchun
  - Qo'shimcha tushuntirish uchun
2. **Moslashuvchan bo'ling:**

- Reja doim emas, yo'nalish
  - O'quvchilarning ehtiyojiga qarab o'zgartiring
  - Ijodiy yondashuvni qo'llang
3. **Ijodiy muhit yarating:**
    - Xatoga yo'l qo'yish oddiy narsa
    - Savollar rag'batlantiriladi
    - Hamkorlik maqtaladi
  4. **Texnologiyani to'g'ri ishlatng:**
    - Maqsad uchun vosita
    - Ortiqcha emas, yetarli
    - Har doim zaxira variant bor

QILMA:

1. **O'qituvchi markazli bo'lmang:**
  - O'quvchilar faol ishtirok etishi kerak
  - Faqat tinglab o'tirmasliklar kerak
2. **Juda tez o'tmang:**
  - Tushunmasdan keyingisiga o'tish
  - Hamma bilan birga harakatlaning
3. **Texnologiyaga haddan tashqari ishonang:**
  - Model ishlamasligi mumkin
  - Har doim Plan B tayyorlang
4. **Baholashni unutmang:**
  - Faqat o'qitish yetarli emas
  - Natijani tekshirish muhim

---

8. MUVAFFAQIYAT FORMULASI

Yaxshi dars =

(Aniq maqsad × Qiziqarli material) +
 (Faol o'quvchilar × Zamonaviy texnologiya) +
 (Samarali boshqaruv × To'g'ri baholash) +
 Ijodkorlik + Sabr + Muhabbat

Esda tuting: - Maqsad aniq bo'lsin - Material qiziqarli bo'lsin - O'quvchilar faol bo'lsin - Texnologiya yordam bersin - Vaqtni to'g'ri taqsimlang - Ishingizni sevib qiling!

---

9. XULOSA

Eng muhim 10 ta tavsiya:

1. **Tayyorgarlik** - Oldindan hamma narsani tekshiring

2. **Aniqlik** - Maqsadlar aniq va tushunarli bo'lsin
3. **Faollik** - O'quvchilarni jalb qiling
4. **Vizuallik** - Ko'proq ko'rsating, kamroq gapiring
5. **Amaliyot** - Nazariyadan amaliyotga o'ting
6. **Muhokama** - Fikr almashishga vaqt ajrating
7. **Moslashuvchanlik** - Vaziyatga qarab o'zgartiring
8. **Baholash** - Natijalarni tekshirib boring
9. **Rag'batlantirish** - Ijobiy muhit yarating
10. **Takomillashtirish** - Doimo yaxshilashga intiling

Omad tilaymiz! Sizning darslaringiz eng yaxshisi bo'lsin!

Metodika muallifi: [Ismingiz] **Tashkilot:** [Maktab/Institut] **Sana:** 2024-yil
Versiya: 1.0